

POLITIEKE COMFORT ZONE?

De meeste mensen weten goed waar ze zich politiek op hun gemak voelen. Hoewel links en rechts nauwelijks nog zinvolle categorieën zijn in het steeds verder versplinterende politieke landschap, duiden deze termen toch in grote lijnen aan waar je ongeveer staat als het gaat om hoe je aankijkt tegen maatschappelijke problemen en existentiële kwesties.

Afb. 1 18 februari 2010

Afb. 2 25 september 2009

Dan kijken we nog maar eens!

[Heidi de Mare](#)

Hetzelfde geldt voor de kranten en weekbladen die we lezen, omdat we gevoed willen worden, maar vaak ook gesterkt in onze mening over de stand van zaken in de wereld. De journalistieke wereld toont eenzelfde spreiding, met voor alle (politieke) gezindten wat wils. *De Groene Amsterdammer* staat voor links en multicultureel, *de HP/De Tijd* voor rechts en anti-multicultureel. Althans, zo was het lange tijd.

De eerste indruk is doorslaggevend. Dat geldt ook voor de omslag van een weekblad dat het vaak moet hebben van de losse verkoop. Een beeld waar het oog aan blijft haken is dus cruciaal: het vergroot de kans dat het betreffende nummer wordt gekocht. Daarom werd ik indertijd getroffen door enkele omslagen waarop gerefereerd werd aan moslims en de islam. Mijn eerste indruk was dat op heel verschillende manieren werd gecommuniceerd: de visuele retorica verschilde op een fundamentele manier. Dat had, vond ik, ook politieke consequenties. Of beter, consequenties voor hoe 'links' en 'rechts' omgingen met maatschappelijk precare dossiers. De vraag was waar dat 'm in zat en of ik dat in de respectievelijke omslagen kan aanwijzen.

Vergelijkenderwijs

De omslagen dateren uit eind 2009, begin 2010. Ze bestaan in beide gevallen uit beeld (in kleur) en een tekst, en tonen een boerka (Afb. 1) en een reeks van 120 kleurige pasfoto's van jonge mensen, mannen en vrouwen (Afb. 2). De boerka staat in Nederland op dat moment al jaren ter discussie, sinds Wilders in 2005 het boerkaverbod aan de orde stelde. In 2009 stelt hij voor belasting te heffen op het dragen van gezicht bedekkende kleding (de 'kopvoddentaks'), een belasting die waarschijnlijk een relatief kleine groep treft. De boerka staat met name voor de positie van de vrouw. Daarmee roept de boerka ook bij feministen weerstand op als teken van vrouwenonderdrukking. Twee politiek tegengestelde interpretaties dus, die beide tegen de boerka zijn, maar op heel verschillende (politieke) gronden.

We kennen het kledingstuk uit persfoto's, vaak uit Afghanistan, meestal blauw, maar ook groen (Afb. 1) of zwart (Irak). Wat de boerka in ieder geval níet toont, is de moslim(a) die er onder zit: dat blijft een geheimzinnig, abstract figuur waarover dus enkel in voorgaande betekenissen gespeculeerd kan worden. Vergeleken daarmee is de verzameling met ernstig kijkende, maar ook redelijk wat lachende gezichten concreet en gedetailleerd (Afb. 2). We kijken deze jonge mensen in het gezicht, met huidskleur in verschillende tinten en een enkeling (deels) getooid met een hoofddoek (7 van de 38 vrouwen). Ongetwijfeld een willekeurige selectie die niet representatief is, maar wel een verzameling die recht doet aan de diversiteit in deze groep.

'De' Marokkaan?

Want het gaat in dit laatste geval om Marokkanen – aldus de vetgeel gedrukte titel (Afb. 2). De meeste mensen in Nederland hebben nog nooit zoveel Marokkanen bij elkaar gezien en waarschijnlijk ook nooit stil gestaan bij al die verschillende individuen die achter 'de Marokkanen' schuilgaan. Bovendien is die visuele variatie voorzien van een titel die ongebruikelijk is: het zijn Marokkanen die succes hebben in Nederland, daarvan is deze groep de representant. Misschien zijn het er wel meer, wat stimuleert eens beter om ons heen te kijken als het over Marokkanen gaat, en niet de makkelijke afslag te nemen door de Marokkanen als groep weg te zetten – hoewel het waar is dat Marokkaanse jongens procentueel een flink aandeel hebben in de grootstedelijke criminaliteit. Vergeleken daarmee is de boodschap 'Niets om bang voor te zijn' (Afb. 1) nogal dubbelzinnig. Enerzijds is het waar dat we geen persoon zien. Anderzijds ligt de klemtoon in deze uitdrukking elders, meer in de ironische trant van: "Gaat u maar lekker slapen, wij zorgen wel voor u, er is niets aan de hand." Die dubbelzinnigheid wordt ook nog eens bevestigd door de ondertitel, want die zegt dat er wél iets dramatisch aan het gebeuren is, namelijk: 'De islamisering van Europa'. We hebben kennelijk wel degelijk iets om bang voor te zijn, is de suggestie. Voor we het weten, worden vrouwen in Europa weer onderdrukt en onzichtbaar gemaakt – zie de boerka. Dus wat bewerkstelligen beeld en tekst nu eigenlijk in deze twee voorbeelden?

Oude of nieuwe verbeelding?

Daar waar de omslag van de *HP/De Tijd* nieuwsgierig maakt naar die Marokkanen, waar ze wonen, wat ze doen en hoe ze in het leven staan, kortom waaruit hun succes in Nederland bestaat, bevestigt de omslag van *De Groene* wat al bekend is: de islam blijft abstract en politiek beladen, de boerka is een teken van vrouwenonderdrukking of –emancipatie, en de angst voor al die vaagheden wordt ironisch bezworen. Twee manieren dus om met deze onduidelijke situatie om te gaan, eropuit trekken en ontdekken hoe het zit (Afb. 2) dan wel met oogkleppen op herhalen wat je overtuiging is (Afb. 1). Het ontrafelen van de gemengde gevoelens die beide omslagen samen oproepen – bij mij althans – door de omslagen gedisciplineerd te bekijken en te vergelijken, maakt het in elk geval mogelijk de geëngageerde, angstige en vermijdende houding van de één (Afb. 1) en de zakelijke, moedige en ondernemende houding van de ander (Afb. 2) te kunnen onderscheiden. Dat betekent ook dat links en rechts opeens iets anders gaan betekenen.

U kunt zelf de proef op de som nemen. Wat zijn uw eerste associaties bij twee andere omslagen van beide weekbladen (Afb. 3) en (Afb. 4) in het licht van bovenstaande?

Afb. 3 7 maart 2010

Afb. 4 18 november 2010

MAGAZINE: NUMMER 1 2014

2 | 2014 – HET BEELD VAN MOSLIMS IN NL

Over moslims in de Nederlandse maatschappelijke verbeelding

INTRO

1. **Heidi de Mare**, 'Een ge(s)laagde beeldformatie? De maatschappelijke verbeelding van moslims in NL' **PDF-1**

KADER

2. **Heidi de Mare**, 'Beeldopvattingen in Nederland (kader 1). Een kleine genealogie van het Europese beeldbegrip' **PDF-2**
3. **Heidi de Mare**, 'Burger en publieke ruimte (kader 2). Cultureel vacuüm of verzadigd domein?' **PDF-3**

COLUMN

4. **Leo van Bergen**, 'Blikvanger. Anthonie van Leeuwenhoek en de moslima' **PDF-4**
5. **Gabriël van den Brink**, 'Beelden als voorbode' **PDF-5**
6. **Heidi de Mare**, 'Politieke comfort zone? Dan kijken we nog maar eens!' **PDF-6**
7. **Joost Pollmann**, 'Steekproef. De Groene Amsterdammer in bange tijden' **PDF-7**

BESPIEGELING

8. **Heidi de Mare**, 'Het verlangen naar Mekka. Samenspraak naar aanleiding van een tentoonstelling' **PDF-8**
9. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'De hadj naar Mekka (1). Een reis met een lange geschiedenis' **PDF-9**
10. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'De kern van de hadj (2). Hadj als spirituele ervaring' **PDF-10**
11. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'Arabische cultuur en islam (3). De rol van adellijkheid, stam en status' **PDF-11**

12. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'Islam: religie en cultuur (4)' **PDF-12**
 13. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, Het beeldverbod (of niet) (5). Naar aanleiding van beeldenaars op islamitische munten' **PDF-13**

ESSAY | onderzoek

14. **Nadine Huiskes**, 'Persfoto's van moslims. Mentale beeldvorming en de media' **PDF-14a** en 'Visuele stereotypen? Wat zien we als we naar een persfoto kijken?' **PDF-14b**
 15. **Gawie Keyser**, 'Angst is goed. Het beeld van de gevaarlijke ander in cinema en de populaire cultuur' **PDF-15**
 16. **Heidi de Mare** m.m.v. **Gabriël van den Brink**, 'Vanuit de ooghoek. Persfotografie als mentale graadmeter?' **PDF-16**. Plus Beeldformaties **PDF 16-1, PDF 16-2, PDF 16-3, PDF 16-4, PDF 16-5, PDF 16-6, PDF 16-7**.
 17. **Sjoerd-Jeroen Moenandar**, 'Vertrouwd en vreemd. "Echt Hollands" in hedendaagse multimedialkunst' **PDF-17**
 18. **Joost Pollmann**, 'Moslims in cartoons. Het gemak van de boerka en andere stereotypen' **PDF-18**
 19. **Wilbert Schreurs**, 'Moslims in de Nederlandse reclame. Op zoek naar de speld in de hooiberg' **PDF-19**
 20. **Connie Veugen**, 'Altair Ibn-La'Ahad. Arab Assassin or all-American game hero?' **PDF-20**

VERANTWOORDING

21. **Heidi de Mare**, 'Verantwoording. Hoe zijn we tot dit thema gekomen?' **PDF-21**

DOSSIER (eerdere publicaties van de (gast)auteurs over deze thematiek):

22. **Gabriël van den Brink** (2004), *Tekst, traditie of terreur? Naar een moderne visie op de islam in Nederland* (FORUM) **PDF-22**
 23. **Harrie Teunissen** (2005), '[Van Poitier tot Fortuyn. De islam als spiegel van de Lage Landen](#)', in: *Sociale integratie ... zo informeerden wij elkaar. Islam & Integratie. Rapport informatieronde*, Rotterdam 2005: 109-152.
 24. **Harrie Teunissen** (2006), '[Foto van Mohammed](#). Het islamitisch beeldverbod als westerse mythe', in: *Christen Democratische Verkenningen – Zonder geloof geen democratie*: 245-259.
 25. **Gabriël van den Brink** (2008), 'Capituleer niet voor de radicale Islam', *NRC Handelsblad*, 3 maart 2008. **PDF-25**
 26. **Willem Witteveen** (2010), 'Montesquieu en het boerkaverbod', in: *Nederlands Juristenblad* 911: 1-8. Herpublicatie met toestemming van Uitgeverij Kluwer. **PDF-26**
 27. **Joost Pollmann** (2012), fragment uit *Chouf! Qra! Kijk! Lees! Strips & cartoons in de Arabische wereld* (FORUM). **PDF-27**
 28. **Nadine Huiskes & Heidi de Mare**, 'Meer, maar opener' (2012). **PDF-28**
 29. **Harrie Teunissen** (2014), 'IBN AL-ARABI en de spirituele verbeelding', **PDF-29**, bewerkt fragment uit: [Mystiek van de Islam](#) (2006).

Waarschuwing vooraf

De voorbereidingen van dit nummer over moslims in de Nederlandse verbeelding gingen ruim een jaar geleden van start. Ons doel was zorgvuldig in kaart te brengen hoe de beeldvorming in deze verloopt. Inmiddels hebben zich in de wereld nieuwe, en soms huiveringwekkende ontwikkelingen voorgedaan, die het beeld van moslims in Nederland en daarbuiten beïnvloeden.

Het leek ons zowel om praktische als om inhoudelijke redenen niet verstandig ook deze ontwikkelingen mee te nemen. Wellicht krijgen ze een plaats in een volgend nummer, gewijd aan geweld in beeld.

Vooralsnog is de beeldvorming met betrekking tot gewone moslims al ingewikkeld genoeg.

Voor het **beeldgebruik** in dit nummer, zie de toelichting in de bijdrage 'Vanuit de ooghoek'.